

rált kifeszített oroslánbőr-ábrázolás és a tálcát tartó alak ábrázolása a komáromi Klapka György Múzeum állandó kiállításán látható.

Munkatársak: Kurovszky Zsófia festő-restaurátor művész, Kovács Lóránd Olivér és az ELTE BTK Ókori Régészeti Tanszékének hallgatói.

SZÁMADÓ EMESE – BORHY LÁSZLÓ

142. Komlóska, Pusztavár

(Borsod-Abaúj-Zemplén megye) Ő, Kö

A Miskolci Egyetem Bölcsészettudományi Kara Művelődéstörténeti és Muzeológiai Tanszéke, valamint a Magyar Nemzeti Múzeum Sárospataki Rákóczi Múzeuma 1999-ben elnyerte a Felsőoktatási Kutatási és Fejlesztési Pályázat támogatását „Az egykori Tolcsva terra középkori településtörténetének forrásai” címmel benyújtott közös programjával. Ennek, az elsősorban egyetemi hallgatók munkáján alapuló projektnek részeként 2001-ben megkezdtük a Komlóska feletti 435 m magas hegyen emelkedő Pusztavár – középkori nevén Solymos – szondázó jellegű régészeti kutatását.

A várat az írott források szerint a Tolcsva-nemzet-ségbeli Uz fiától, Demetertől és Uzától származó Tolcsvai illetve Toronyai-családok emeltethették a 13. század végén, egyes feltevések szerint talán csak 1312 után, amikor tagjaik Károly Róbert különös kegyét élvezték. Maga az erősség csak 1379-ben, egy közelebbről nem ismert felosztása kapcsán jelenik meg a forrásokban, de 1398-ban, a családok kihaltával már mint castrum desolatum et corruptum Solmus appellatum említik. Azóta pusztul.

Az alig egyhetes feltárás során négy kutatóárkot nyitottunk – hármát a kisebb déli, egyet a nagyobb északi várrész laposabb területein, a magasabban álló külső falaihoz csatlakozóan – elsősorban a rétegek kutatására. Részben kibontottuk a két várrész csonkakúpszerűen kiemelkedő magjában állt egy-egy kerek torony falvonulatát, a déli toronytól északra eső épület és az északkeleten megfigyelhető keskeny várkapu maradványait. Végül kutattuk a két, egymástól egykor fallal és árokkal is elválasztott várrész nyugati csatlakozási pontját is.

Az árkok közül háromban volt módunk érdemi megfigyelésre, mivel a negyedik, amelyet a terepviszonyok alapján a délnyugaton feltételezett vízgyűjtő kutatására nyitottunk, nem adott erre lehetőséget. Felül mindennütt egységes, néha köves, de erősen humuszos réteget vágtunk át, sok, elsősorban durva, néha csigavonalas díszű edénytöredékekkel, néhány tégladarabbal. Az északi várrészben húzott árokban 50–60 cm mélyen köves felszín jelentkezett, nagyjából ennek megfelelően alapozási kiugrással illetve habarcsos építési réteggel a várfal belső oldalán. Mélyebben lazán elhelyezkedő kövek mutatkoztak, festett középkori és őskori kerámiával, majd az egyértelmű altalaj a vár belseje felé erősen emelkedett. A déli várrész két árkában a felső, 30–60 cm-es,

finomabb feltöltés csak néhol vált el az alsó rétegek anyagától. Gazdagabb kerámiaanyag inkább felül mutatkozott, mélyebben elsősorban állatcsontot és vasleleteket találtunk, de téglák és paticstöredék is előkerült.

Az északi torony belső átmérője 5 m, a délié 4,4 m, az utóbbtól északra állt egykor egy épület, melynek nyugati falában egy bevilágító ablakot fedeztünk fel, keleti falát még nem tudtuk pontosan meghatározni. A déli várrész alig 110 cm széles kávaszélességű kapujáról megállapíthattuk, hogy egykor kívül kőkerettel rendelkezett.

A két várrész találkozásánál megfigyelhettük, hogy a – korábbi – északi építmény derékszögű, tufakvადerekkel erősített, támpilléres délnyugati sarkához építették hozzá a déli várrésznek az árkot is lezáró nyugati falát.

Az előkerült, még kiértékeletlen leletanyag nem bizonyítja, de nem is cáfolja, hogy a vár birtokosainak, a Tolcsva-nembelieknek állandó lakhelye lett volna a 13(?)–14. században.

FELD ISTVÁN

143. Konyár, Nagy Hangás-dűlő

(Hajdú-Bihar megye) Kö?

2001. június 16-án, az alföldi újkőkori teltek légi régészeti kutatása során, Konyártól 2,5 km-re K-re, az ősi vetésű gabonában kb. 50×50m-es területen pozitív növény-elszíneződést észleltünk. A környezetétől élesen elváló, hatszögletű, formája alapján középkori (vagy újkori) erődítmény(?) egy ma is azonosítható szikes tó partján, egy kisebb kiemelkedésen állhatott.

A kutatást a Felsőoktatási Kutatási és Fejlesztési Pályázat (0198/2000) támogatta, a repülővezető Talabos Gábor volt.

CZAJLIK ZOLTÁN

144. Kovácsszénája, Füstös-likak

(Baranya megye) Ø

A lelőhelyet, amely egy barlangból és mellette egy kőfülkéből áll, 1998 és 2000 között nemcsak régészeti, hanem természettudományi szempontok szerint is vizsgálták.¹

Gábor Olivér beszámolója szerint a barlang melletti kőfülkében 17 római réteg különíthető el, ami arra utal, hogy a barlangot és a kőfülkét a római kor folyamán végig használták. A méretei folytán szállás céljára nem használható barlang feltehetően kultikus célokat szolgálhatott, különböző őslakos eredetű erdei istenségek (Silvanus Silvestris?; Diana?), tiszteletével kapcsolatban.

1 Régészeti Kutatások Magyarországon, Budapest 1998 (2001) 154–155 – Gábor Olivér ásatási jelentése.; GÁBOR OLIVÉR: A kovácsszénájai Füstös-lik, Kis-Füstös-lik kutatásának régészeti eredményei (Baranya megye). Folia Comloensis, 10(2001) 91–110.

E feltevés alapján vizsgáltuk meg a barlang alatt kb. 10 m-rel elhelyezkedő kis, lapályos előteret egy szondával, 2001. július 27–29. között. Amennyiben kultikus célokat szolgált a barlang (az istenség lakhelye), úgy előtte zajlott a kultuszcselekmény. Így várhatók voltak oltármaradványok és áldozati tevékenység nyomai. Az egyetlen famentes (erdő borítja a területet) kis helyen húzott 4 m hosszú és 70 cm széles szondával lehatoltunk a mészkőszikláig, ami a felszíntől 50–60 cm-rel kezdődik. Megállapítottuk, hogy a talajerózió működése ezen a részen hatványozottan érvényesül(t), egyrészt a föléje magasodó meredek sziklafal miatt, amelyről a víz folyamatosan mossa a humuszt és meszes palát, másrészt az alatta egykor folyó patak tevékenysége következtében. Így ha bármi is volt a lapályon a római korban az mára az erózió következtében nem maradt fenn, hanem egyszerűen lekopott a területről és a vízbe dőlt, ami továbbvitte. E felismerés után a kutatást befejeztük. A barlang kultikus célú használatának feltevése így se cáfolatot se megerősítést nem nyerhetett.

SZABÓ ÁDÁM

145. Kozármisleny, Almáslegelő

(Baranya megye) R

Az M6-56 gyorsforgalmi út tervezett nyomvonalának Baranya megyei szakaszán két részletben, 2001. április 10.–május 11. és október 8–18. között végeztünk terepbejárást. A területet a nyomvonalon 100-100 méteres sávban jártuk be, illetve adott esetben a lelőhely teljes kiterjedését meghatároztuk. A kijelölt terület 77,9%-át sikerült bejárni, a többi rész erdő, mocsár, gyep miatt járhatatlan volt.

A falu Almáslegelő nevű határrészében magas dombtetőn, D-DNy-i oldalon vízjárta laposba nyúló meredek oldalon nagy kiterjedésű (400×400 m) őskori (Baden) telepet találtunk (56. lh.).

A leletek a Janus Pannonius Múzeum gyűjteményébe kerültek.

KÁRPÁTI GÁBOR

146. Kőrösladány, Bikeri

(Békés megye) R

A magyar–amerikai Körös Regionális Régészeti Program ásatására 2001. június 18. és július 27. között került sor. A kutatási program célja a késő neolitikum–kora rézkor átmeneti időszakának vizsgálata az Alföldön.

A Kőrösladány, 14. sz. lelőhelyen a felszínen talált tiszapolgári edénytöredékek illetve paticsdarabok sűrűsödése alapján két, 2×2 méteres tesztszelvényt nyitottunk, hogy képet nyerhessünk lelőhelyünk állapotáról. Az 1. szondában objektum nélküli, viszonylag vastag, kevés kora rézkori edénytöredékeket és állatcsontot tartalmazó kultúrréteget találtunk, míg a 2. szelvényünkben kitermelt humusz legalján egykori építmény

paticsfalának maradványait figyeltük meg. Alatta határozott objektum nélküli kultúrréteg volt.

Az ásatás költségeit teljes egészében a National Science Foundation pályázatainak elnyert összegek biztosították.

Az ideai munkában részt vettek Horváth Ferenc (Móra Ferenc Múzeum, Szeged), Kékegyi Dorottya (Munkácsy Mihály Múzeum, Békéscsaba), Richard Yerkes (Ohio State University), Tod Froking (Dennison College), Kostalena Michelaki (University of Cambridge), Apostolos Sarris (University of Nebraska), Michael Galaty (Millsaps College), valamint amerikai és magyar egyetemi hallgatók.

GYUCHA ATTILA – WILLIAM A. PARKINSON

147. Kőszeg, Alsóvár

(Vas megye) Á, Kk, Ú

A korábbi kutatások alapján² nyilvánvaló volt, hogy a kőszegi Alsóvár délkeleti tornya eredetileg toronyvár (lakótorony) volt. Joggal feltettük tehát, hogy az északkeleti torony is hasonló rendeltetéssel bírt egykor. Ezért ragadtuk meg az alkalmat, amikor 2001 júliusában a Jurisics Vár Múvelődési Központ és Várszínház arról értesítette a múzeumot, hogy felújítást kívánnak végezni a toronyban.

A kőszegi Alsóvár északkeleti tornyának a 18. századig csak az első emeleten volt ajtaja, mégpedig falba épített lépcsővel egybekötve, amely a következő szintig vezet. A második szintről a harmadikra és a harmadikról a negyedikre falépcső vezet. A negyedik szint újkori kiképzésű ablakokkal ellátott, a többi azonban eredeti lőrés-ablakokkal épült az Árpád-korban.

A jelenlegi déli földszinti ajtót csak a 18. században vágták a vaskos falba, amikor téglából épített, dongaboltozatos pincét alakítottak ki a toronyban. Az ásatás során megtaláltuk a 18. századi téglapadlót, valamint a boltív Ny-K tengelyű boltvállait is, amelyet a kőfalba véstek bele, és erősen meszes habarccsal kötöttek meg. A mélységadatokat az 1995. évi ásatás 0 centiméteréhez mértük. A 18. századi déli ajtó küszöbszintjében 1958 után betonozták le a toronybelsőit. Ebből a rétegből (0–110 cm) újkori vascsáklyát, vastórt, szekér főrécére való lábítóvasat találtunk, más haszontalan újkori törmelék mellett.

A téglapadló alatt nagy mennyiségű 17. századi zöldmázás, figurális és 1681-es évszámú kályhacsempét, számos konyhai edénytöredéket és csaknem ép edényt, öt darab vas ágyúgolyót, 25 db szakállas puska golyót, több nagyméretű kőgolyót találtunk.

160–200 cm mélységben került elő 12 db köpüs és egy tövises, 16. századi típusú kovácsoltvas számszerij

2 BAKAY KORNÉL: Árpád-kori vár, lakótorony és védmű Kőszegen. *Savaria* 19/2 (1990) 54–64. BAKAY KORNÉL: A középkori Kőszeg. *Kőszeg évezredek 1. Kőszeg, 2001.*